

постановки голосу, визначення причин та розвитку розладів голосового апарату, значення дихальної системи для правильного голосоутворення [3, с.467].

Серед сукупності методів по відновленню хронічних голосових порушень, які використовувались у різні роки можна виокремити декілька напрямів :

- механічний вплив на гортань у вигляді здавлення хрящів (А. Французов, 1949);
- вібраційний масаж гортані в поєднанні з психотерапевтичною бесідою (Є. Малютін, 1942; К. Гаррі-Пшеничникова, 1938; М. Фомічев, І. Блескіна 1944);
- ортофонічний метод (Є. Вороніна, 1939; Н. Лебедева, 1952; О. Рябченко, 1964).

Усі ці дослідження мають велике теоретичне та практичне значення щодо постановки та усунення порушень голосу. Зазначені методи використовуються у сучасній практиці, але своє найсуттєвіше застосування знаходять у фонопедії [3, с. 467-468].

Останнім часом дуже добре себе зарекомендував новий метод дослідження голосового апарату – глоттографія. Принцип роботи приладу заснований на зміні опору струмів ультрависокої частоти, що подаються на гортань. Проходячи через гортань, ток змінює свою силу відповідно до коливань голосових складок. Змикання знижує опір, розмикання – підсилює. Зміни сили струму фіксуються на екрані осцилографа у вигляді кривої (глоттограмми). Таким чином, на глоттограмі спостерігаються фази коливань голосових складок у формі їх електричного аналога. Даний метод дозволяє спостерігати коливання голосових складок у процесі природної фонації, не завдаючи больових чи неприємних відчуттів випробуваному. Цей метод (метод Ф. Фабра) застосовують фізіологи, лікарі, вокальні педагоги, лінгвісти, логопеди. Глоттографія об'єктивно оцінює динамічні зміни голосового апарату в процесі корекційно-відновлювального навчання і після закінчення його [4].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, голос має важливе соціальне значення для розвитку дитини, для її успішної реалізації себе у майбутньому. Порушення голосо-

утворення впливає на розвиток мовлення, і як вторинне нашарування й на нервово-психічний стан, ускладнюючи комунікацію. На даний момент існує багато методів для відновлення голосу, які застосовуються на практиці і мають гарні результати.

В Україні багато уваги приділяється корекційно-педагогічній роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення, тому науковцями та фахівцями-логопедами досягнуто значних успіхів у вирішенні питань ранньої діагностики порушень мовлення у дітей та успішної лого-корекційної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краєвський Р.Г. Порушення мови та їх усунення: посібник для педагогів / Р.Г. Краєвський. – Київ: Радянська школа, 1969. – 144 с.
2. Беккер К.-Л., Словак М. Логопедія: Пер. с нем. ил. М.: Медицина, 1981.-283 с.
3. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та доповнене / За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім «Слово». – 2014. – 675 с.
4. Шуль Г.К. Види голосових порушень і їх корекція [Електронний ресурс] / Г.К. Шуль, С. П. Ябковська / Режим доступу: <http://intkonf.org/shul-gk-yabkovska-sp-vidi-golosovih-porushen-i-yih-korektsiya>.

УДК 376.1-056.264-053.5:615.851.4

І. В. Совенко

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук,
старший викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ ІІ РІВНЯ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

У статті висвітлені можливості використання казкотерапії під час корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення ІІ рівня.

В статті освітлені можливості використання казкотерапії в корекційно-розвивальній роботі з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення ІІ рівня.

The article highlights the possibility of using skazkoterapii during corrective-developing work with preschool children with the general underdevelopment of speech II.

Ключові слова: казка, казкотерапія, мовлення, загальне недорозвинення мовлення.

Ключевые слова: сказка, сказкотерапия, речь, общее недоразвитие речи.

Key words: tale, skazkoterapii, speech, general underdevelopment of speech.

Постановка проблеми. Гарне мовлення – це життєва необхідність. Від того, наскільки в дитини розвинені навички використання мовлення, залежить її успішне навчання і стабільний психічний стан. Кількість дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з проблемами мовленнєвого розвитку збільшується щороку. Характер мовленнєвих патологій стає дедалі складнішим. Доволі часто він має комбіновану форму, коли у дитини одночасно порушені мовлення, розвиток вищих психічних функцій, стан загальної дрібної моторики, орієнтування у просторі, емоційно-вольова сфера, творча активність тощо. Порушення, вчасно не відкориговані в дитячому віці, викликають труднощі у спілкуванні з оточенням, а далі тягнуть за собою певні зміни особистості в ланцюжку «дитина – підліток – дорослий», не даючи дитині повною мірою розкрити свої природні задатки та інтелектуальні можливості.

Пошук фахівцяминових методів і форм роботи, інтеграція в логопедію знань суміжних дисциплін, що стимулює до розробки інноваційних технологій в області корекційно-розвивального навчання і виховання, стають вектором наукових досліджень. Найкращого результату в корекційній роботі з дітьми, що мають загальне недорозвинення мовлення, можливо досягти при використанні тих методів, які є цікавими і психологічно-сприйнятними для дітей. Одним із засобів корекційного впливу на розвиток мовлення дітей є казка, яка повністю відповідає дитячим психофізичним даним, а також максимально реалізує потенційні можливості дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема корекції та розвитку мовлення у дітей при порушенні всіх компонентів мовленнєвої системи (за наявності збереженого слуху та інтелекту) розглядалась в роботах Левіної Р. Є., Жукової Н. С., Соботович Є. Ф., Чиркіної Г. В., Філічевої Т. Б. Мастюкова О. М., Рібцун Ю. В., Рождественська М. В., Соботович Є. В., Тарасун В. В. вказують на різний

рівень сформованості у дітей із ЗНМ психічних функцій у цілому та інтелектуального розвитку зокрема. Розвитку зв'язного мовлення, активізації та збагаченню словника, формуванню граматичного боку мовлення сприяє казка.

Вачков І. В. вказує: «...Казку використовують лікарі, психологи, педагоги і кожен фахівець знаходить у казці той ресурс, який допомагає йому вирішувати його професійні завдання» [1]. Проблемою використання казкотерапії як ефективного методу в роботі з дітьми, що мають ЗНМ займаються Зінкевич-Євстигнєєва Т. Д., Понамарьова В. І., Ткач Р. М., Черняєва С. А.

Сухомлинський В. говорив: «Казка невід'ємна від краси... Дякуючи казці, дитина пізнає світ не тільки розумом, але і серцем. І не тільки пізнає, але і відкликається на події і явища оточуючого світу, показує своє відношення до добра і зла. В казці черпаються перші уявлення про справедливість і несправедливість. Робота з казками будить думку дитини, змушує її мислити, аналізувати, шукати відповіді на те чи інше питання. Ось чому невеликий казковий матеріал доречно використовувати для розвитку мислення і зв'язного мовлення дитини. Треба лише правильно спрямовувати думку дитини різноманітними запитаннями, спілкуванням дорослих із маленьким слухачем і читачем» [5, с. 175].

Мета статті. Визначення форм та методів казкотерапії, які можна застосовувати в роботі з дітьми дошкільного віку, що мають загальне недорозвинення мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) у дітей з нормальним слухом і збереженим інтелектом розуміють таку форму мовленнєвої аномалії, при якій порушено формування всіх компонентів мовленнєвої системи, які відносяться як до звукової, так і до смислової сторони мовлення. При цьому, найсуттєвіші недоліки виявляються під час засвоєння і використання дітьми цієї категорії лексики та граматики рідної мови.

Недорозвинення мовлення має різне походження і різну структуру аномальних відхилень. Але в усіх дітей із ЗНМ є типові відхилення, які вказують на системне порушення мовленнєвої діяльності.

У логопедії умовно виділені три рівні ЗНМ, серед яких перші два характеризують більш глибокі ступені порушення мовлення, а на третьому більш високому рівні, у дітей залишаються лише окремі прогалини у розвитку звукової сторони мовлення, словникового запасу і граматичної будови.

Для II-го рівня ЗНМ характерні наступні ознаки: діти володіють побутовим словниковим запасом, спроби змінити слова за родами, числами, відмінками, дієслова за часом, але ці спроби є невдалими; початок користування фразою, зв'язне мовлення знаходиться у зародковому стані;

Основними завданнями корекції при II-му рівні ЗНМ є формування у дітей здібностей до засвоєння елементарних мовленнєвих узагальнень. Корекційна робота ведеться за такими напрямками:

- формування предметного предикативного словника, розвиток кількісного і якісного словникового запасу;
- формування граматичних категорій словозміни та словотворення на рівні словосполучення та речення;
- формування синтаксичної структури речення;
- формування зв'язного мовлення;
- корекція порушень фонетико-фонематичної системи мовлення.

Завдяки специфіці дитячого віку будь-який навчальний матеріал легше засвоюється в рамках сюжету казки, подорожі, пригоди, ігри тощо. У міру того, як розгортаються дії за сюжетом, діти, граючись, розуміють поняття «звук», «склад», «слово», «речення», тощо, закріплюють правильне вживання звуків у проговорюванні прислів'їв, приказок, беруть участь у створенні казок. Наприклад, дітям пропонуються такі вправи: додати склад до ключового слова з казки (по...люшка); скласти речення з поданих слів з казки «Котик і півник» - котик, півника, з, біди, і, врятував, прибіг (Прибіг котик і врятував півника з біди); придумати свій кінець казки «Червона шапочка» тощо.

Корекція звуковимови передбачає уточнення вимови голосних і приголосних звуків раннього онтогенезу та формування правильної артикуляції відсутніх звуків пізнього онтогенезу, їх автоматизацію та диференціацію в різних

фонетичних умовах. Відбувається розвиток фонематичного слуху, фонематичних уявлень, простих форм фонематичного аналізу (виділення наголошеного голосного на початку слова, виділення звука в слові, виділення першого та останнього звука в слові).

Становлення вимовної сторони мовлення тісно пов'язане з формуванням складової та ритмічної структури мовлення. Закріплюються навички правильного чіткого відтворення 3-4-х складних слів різної звуконаповнюваності. Але вправи проводяться на матеріалі тих звуків, які правильно вимовляються [4, с. 209]. Наприклад, при відтворенні казок, що мають у сюжеті повтори речень, діти швидко запам'ятовують слова героїв, і варто запропонувати їм відповіді до сюжету, відтворювати слова героїв самостійно, можна по черзі, колективно, ритмічно і чітко проговорювати. Так опрацьовуючи казку «Котик і півник», озвучивши слова лисички та півника, варто запропонувати дітям їх запам'ятати – «Півнику, півнику, вигляни у віконце. У мене золота пшениця, холодна водиця».

– «Ток, ток не велів коту».

– «Котику - братику, несе мене лиска за високі гори, за темні ліси. Рятуй мене!»

Діти можуть повторювати слова за текстом або групою або за вибором (розподіл ролей), таким чином досягається дуже гарний ефект, адже кожен почуває себе героєм казки.

В основу програм і технологій використання казкотерапії покладена ідея розвитку особистісного, мовленнєвого потенціалу дитини, її психічного становлення. Їх комплексна і багатаспектна спрямованість дозволяє об'єднувати знання з різних галузей в єдине ціле.

За методикою Л. Б. Фесюкової, запропонованою у книзі «Виховання казкою» розроблена спеціальна універсальна схема, що допомагає в повній мірі використовувати казки в системі дошкільного виховання. Якщо розглянути дану методику на основі загальновідомої казки «Колобок» то вона виглядає наступним чином:

1. Назва казки. Українська народна казка «Колобок».

2. Моральний урок. «Хочеш більше знати треба мандрувати. Нових друзів май та старих не забувай».

3. *Виховання добрих почуттів.* Виховує ввічливість, чемність, подільність, формує вміння наслідувати добрі вчинки, добрі риси характеру.

4. *Мовленнєва зарядка.* Ритмічне проспівування пісеньки із зміною сили голосу. Я ко/ло/бок, по за/сі/ку ме/те/ний, із бо/рош/на спе/че/ний, я від ба/би/втік, від ді/да/втік, і від/те/бе вте/чу.

5. *Розвиток мислення і уяви.* Розвивати вміння дітей придумувати фантастичні пригоди героя, формувати вміння надавати герою надумані образи, властивості, здібності.

6. *Казка розвиває моторику та ін.* Демонструємо рухами як баба змітала муку, як місила тісто, як ліпила Колобка, як несла його гарячого на віконце, дмухаємо – як студила тощо [4, с. 56].

Дана схема лише модель, зразок, на якому відпрацьовується механізм самостійної творчої роботи педагогів з казкою, з метою гармонійного розвитку дітей. Одне з головних завдань, що стоять перед дорослими, – познайомити дитину з вмістом казки, у кращому випадку поговорити про те, що лежить на поверхні тексту, обіграти, драматизувати, інсценувати.

На думку авторитетних вітчизняних і зарубіжних психологів (Запорожець А., Венгер Л., Фромм А., Добсон Д. та ін.) одним з показників успішного розвитку дошкільника є вміння розумно сформулювати питання (в контексті). Протягом дня дитина ситуативно задає безліч питань, проте набагато важче поставити жартівливе запитання героям казок (наприклад, запитання до казки про Попелюшку: «З якого матеріалу зроблена туюфелька Попелюшки? (з кристалю). У кого перетворилася щур у казці «Попелюшка»? (у кучера). На чому попелюшка відправилася в палац на бал? (на кареті). Скільки мишей знадобилося для карети?»(5)» тощо).

У дошкільному віці необхідно навчити дитину конструювати слова, словосполучення і речення. Наприклад: придумати кілька однокореневих слів (лис, лисиця й лисеня ходять полем навмання); заримувати два слова, звертаючи при цьому увагу на розвиток фонематичного слуху (синичка-лисичка), створити римований ланцюжок (синичка-лисичка-рукавичка-порічка) тощо. Навчити дітей складати довге, поширене речення допоможе гра «Від кожного за слівце»: «Колобок» –

«Колобок котиться» – «Колобок котиться по доріжці» – «Колобок котиться по зеленій доріжці» тощо. Використовуючи елементи лінгвістичної освіти важливо навчити дитину не тільки складати, а визначити нові можливості, що відкриваються в жанрі письмового спілкування один з одним. Найпростіші види такого спілкування – це записки, телеграми, короткі листи. Улюблені герої казок є першими об'єктами такого спілкування. Наприклад, логопед пропонує: «Давайте разом напишемо листа Колобку. Діти, про що ви б хотіли спитати у Колобка? Про що хотіли б розповісти Колобку?»

В. Соколов відзначає, що літературні казки можуть служити в терапії профілактикою, тренуванням, ілюстрацією, моделлю, розвитком контакту. Автор вважає, що казка може бути використана для того, щоб запропонувати дитині способи вирішення конкретної проблеми. Але це тільки один з можливих шляхів її використання, він позначив наступні:

1) Казка дає чудову спільну мову для дорослого. Зазвичай дорослі і діти розмовляють на різних мовах. При цьому – двомовна швидше дитина, а проблеми зі спілкуванням є скоріше, у дорослого. (Тим більше що дорослий чогось хоче.) Мова казки їх природно зближує. *Наприклад, логопед, читаючи казки дітям змінює тембр, ритм своєї мови, підбирає потрібну інтонацію, щоб бути максимально схожим на героя. Відповідно в процесі читання діти сприймають педагога як героя казки, а не як дорослу людину.*

2) Казка більш інформативна, ніж звичайна стиснута мова. У цьому плані казки, які складають самі діти, дають і матеріал для аналізу, і назви для індивідуально значимих понять. *Наприклад, на занятті, використовуючи лялькових казкових героїв (пальчиковий театр), логопед пропонує придумати імена, створити сюжет і розіграти казкові події. У процесі узагальнення разом придумати назву до самостійно створеної казки або до її частин.*

3) Казка сприяє пробудженню дитячих і творчих сил в самому педагогові. Вона активізує розуміння і роботу на рівні інтуїції, першого враження. Казка дає свободу. *Наприклад, педагог зачитує чи розповідає лише початок казки, а дітям пропонує придумати самостійно закін-*

чення історії казки. Таким чином дуже часто логопед отримує зовсім неочікувані прогресивні результати.

Висновки. Функціональні особливості казки самі собою є досить позитивним впливовим фактором. Тексти казок викликають емоційний резонанс як у дітей, так і у дорослих, що в свою чергу впливає на всі функціональні системи дитини і на мовлення в значній мірі. Образи казок звертаються одночасно до двох психічних рівнів: до рівня свідомості та підсвідомості. Концепція казкотерапії заснована на ідеї цінності метафори як носія інформації: про життєво важливі явища, життєві цінності, внутрішній світ автора (у разі авторської казки), а те, що викликає у дітей емоції найбільшою мірою впливає на розвиток мовлення, адже дітям хочеться поділитись емоційними переживаннями, розказати про те, як поводитись герої казки. У казці в символічній формі міститься інформація про те як влаштований цей світ, хто його створив, що відбувається з людиною в різні періоди його життя, які труднощі, перешкоди можна зустріти в житті та як з ними справлятися, як набувати і цінувати дружбу і любов, якими цінностями керуватися в житті, як будувати відносини з батьками і дітьми, як пробачати.

Дітям дуже подобається виконувати всі завдання в казковій атмосфері. Їм завжди хочеться допомогти героям казки, якщо вони чогось не знають або не вміють. З великим задоволенням копіюють цих героїв, використовуючи міміку, жести, інтонацію. Це дозволяє вирішити ряд корекційних завдань [3, с. 10].

Сучасні діти, слухаючи казки, проходять той самий шлях пізнання світу і набуття досвіду. Відомий австралійський психолог Д. Бретт писала, що діти знаходять в чарівних історіях «відгомони власного життя. Вони прагнуть скористатися прикладом позитивного героя в боротьбі зі своїми страхами і проблемами. Крім того, оповідання та казки вселяють у дитини надію, що надзвичайно важливо. Дитина, позбавлена надії чи втратив її, відмовляється від боротьби і ніколи не доб'ється успіху».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вачков И. В. Психологические сказки о лидерстве для младших школьников / Игорь Вачков. – М. : Чистые пруды, 2009. – 32 с. : –

(серия «Школьный психолог». – Вып.27).

2. Жукова Н. С. Преодоление недоразвития речи у детей. Учеб.-метод. пособие / Н. С. Жукова. – М. : Соц.-полит, журн., 1994. – 96 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Основы сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Речь, 2010. – 176 с.
4. Фесюкова Л. Б. Воспитание сказкой / Л. Б. Фесюкова. – М. : Фолио, АСТ, 2000. – 464 с.
5. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К., 1978. – 262 с.

УДК 376.1-056.264-053.4:81'234:371.382

О. О. Терещенко

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

І. В. Кравченко

викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНЯТ ІЗ ЗНМ

У статті висвітлюються особливості ігрової діяльності молодших дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення, розкривається значення гри в житті дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ), а також вплив цього порушення на подальшу діяльність школярів, у разі не надання необхідної корекційної роботи.

В статті розглядаються особливості ігрової діяльності молодших дошкільнят з общинним недорозвиненням мовлення (ОНР), а також вплив цього порушення на подальшу діяльність школярів, в разі не надання необхідної корекційної роботи.

The article considers the peculiarities of the game activity of younger preschool children with General speech underdevelopment. Reveals the significance of play in the lives of preschool children with general speech underdevelopment (GSU), and the impact of this violation on the further activities of students, in the case of not providing the necessary remedial work.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ), наочність, ігрова діяльність, іграшка.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи (ОНР), наглядность, игровая деятельность, игрушка.

Key words: general underdevelopment of speech (GSU), visualization, game activity, toy.